

UNITED NATIONS ENVIRONMENT PROGRAMME MEDITERRANEAN ACTION PLAN (UNEP/MAP)

Regionalni plan za učinkovito upravljanje z morskimi odpadki – pregled primerov dobrih praks

»Adopt-a-beach«

»Posvoji svoj košček obale«

Foto: Boštjan Mljač

Naročnik:

**Javni zavod Krajevski park Strunjan
Strunjan 152
6320 Portorož**

Izvajalec:

**ECODENT, Štefan Trdan, s.p.
Stanežiče 58A
1210 Ljubljana - Šentvid**

Avtorji: Štefan Trdan

Leto izdelave: maj 2020

Kazalo

Uvod	5
Cilji ukrepa »Posvoji svoj košček obale«	5
Faze implementacije ukrepa »Posvoji svoj košček obale«	5
Pripravljalne aktivnosti.....	6
Naloge koordinatorja skupin	6
Izbor ustreznih plaž	6
Prostorska opredelitev lokacije čiščenja	7
Vključevanje širše javnosti/lokalnih skupnosti.....	7
Organizacija prostovoljcev v skupine	7
Oblikovanje ozaveščevalnih akcij in učnih vsebin	7
Obvezna oprema	8
Aktivnost izvajanja.....	8
Spremljanje stanja onesnaženosti obale z morskimi odpadki	9
Odstranjevanje odpadkov in zbiranje podatkov	9
Varnost	9
Poročanje o podatkih o zbranih odpadkih	10
Povezovanje podatkov čistilnih akcij z uradnim državnim spremljanjem odpadkov na obali	10
Viri in literatura	11

Kazalo tabel

Tabela 1	Seznam dodatnih informacij o izbrani plaži	7
----------	--	---

Uvod

V skladu s Konvencijo o varstvu Sredozemskega morja pred onesnaževanjem (v nadaljevanju Barcelonska konvencija), katere podpisnica je tudi Republika Slovenija, so se podpisnice ob upoštevanju varstva območij zavezale k spodbujanju integriranega upravljanja obalnih območij, ki so ekološkega in krajinskega pomena, ter k racionalni rabi naravnih virov.

V 10. členu Regionalnega akcijskega načrta (v nadaljevanju: načrt) za upravljanje z morskimi odpadki se države podpisnice zavezujejo k izpolnjevanju nalog – ukrepov za obvladovanje onesnaženja morskega okolja z odpadki. Eden od predvidenih ukrepov je uvedba in začetek aktivnosti »Posvoji svoj košček obale« (ang. »Adopt a beach«) do leta 2019, in sicer s poudarkom na vključevanja širše zainteresirane javnosti.

V 14. členu načrta je določeno, da sekretariat UNEP/MAP v sodelovanju z mednarodnimi organizacijami in raziskovalnimi inštitucijami pripravi smernice za podporo pri izvajanju in oblikovanju ukrepov, navedenih v 10. členu načrta.

Namen priprave smernic za izvedbo ukrepa »Posvoji svoj košček obale« je pomagati državam podpisnicam pri obvladovanju onesnaženja priobalnih zemljišč morja in morskega ekosistema z odpadki, z vključevanjem civilne družbe in zainteresirane javnosti v te aktivnosti.

Cilji ukrepa »Posvoji svoj košček obale«

Ukrep »Posvoji svoj košček obale« zajema aktivnosti, povezane s čiščenjem in odstranjevanjem odpadkov iz priobalnih zemljišč morja, skupaj z ozaveščanjem obiskovalcev in javnosti o problematiki odpadkov v morskem ekosistemu, hkrati pa se z ukrepom »Posvoji svoj košček obale« ter s pridobljenimi podatki o vrsti in količinski sestavi odpadkov nudi podporo nacionalnim programom spremljanja stanja onesnaženosti z odpadki.

Ukrep »Posvoji svoj košček obale« sledi naslednjim ciljem:

- vzdrževanje čistih plaž/obale v Sredozemskem morju;
- ozaveščanje širše javnosti o problematiki morskih odpadkov;
- izobraževanje javnosti o virih morskih odpadkov in načinu prehajanja odpadkov v morsko okolje;
- okrepitev sodelovanja javnosti pri nacionalnih in mednarodnih akcijah čiščenja priobalnih zemljišč morja;
- zbiranje in poročanje o »pomembnih« podatkih o vrstni in količinski sestavi zbranih odpadkov, z namenom doseganja cilja zmanjšanja količin morskih odpadkov za 20 % do leta 2024.

Faze implementacije ukrepa »Posvoji svoj košček obale«

Implementacija ukrepa je sestavljena iz štirih faz, in sicer:

- a) pripravljalne aktivnosti;
- b) izvajanje ativnosti;
- c) poročanje o podatkih in rezultatih izvajanja ukrepa;
- d) možna integracija s trenutnimi nacionalnimi programi spremljanja stanja onesnaženosti morskega okolja z odpadki, ki temeljijo na smernicah in pogojih IMAP (Integration monitoring assessment protocol) – zahteve poročanja držav podpisnic Barcelonske konvencije.

Pripravljalne aktivnosti

Pripravljalne aktivnosti vključujejo naslednje naloge:

- imenovanje oz. določitev koordinatorja za izvedbo čistilne akcije;
- izbor ustreznih plaž oziroma koščkov obale;
- določitev območja na predhodno določenih in ustreznih delih obale;
- vključevanje lokalnih/izobraževalnih skupnosti in zainteresiranih posameznikov;
- organizacija skupin prostovoljcev;
- priprava ozaveščevalnih aktivnosti in priprava gradiv ter nujnih informacij za usposabljanje koordinatorjev skupin za pravilno izvedbo čistilnih akcij;
- zagotovitev zaščitne opreme in materialov, potrebnih za izvedbo ukrepa »Posvoji svoj košček obale«.

Naloge koordinatorja skupin

Glavni nalogi koordinatorja čistilne akcije sta informiranje in obveščanje vseh članov skupine o času, kraju in načinu poteka čistilne akcije. Naloge koordinatorja so:

- vključevanje in usklajevanje lokalnih skupnosti, lokalnih oblasti, nevladnih organizacij, izobraževalnih inštitucij, prostovoljcev in širše civilne družbe pri izvajanju akcije »Posvoji svoj košček obale«;
- zagotovitev ustreznega izbora lokacij čiščenja;
- izvajanje čiščenja priobalnih zemljišč morja v skladu s sprejeto usklajeno »Metodologijo spremljanja stanja onesnaženosti obale z makro odpadki« na nacionalnem nivoju;
- spremljanje aktivnosti;
- izobraževanje prostovoljcev in članov skupin »Posvoji svoj košček obale«;
- zagotovitev ustreznih informacij glede varnosti pri izvajanju čistilnih akcij;
- priprava poročila s podatki o napredku in rezultatih čistilnih akcij (npr. število prostovoljcev, vrstna in količinska sestava zbranih odpadkov) za potrebe poročanja pristojnim državnim organom;
- ocena stroškov, nastalih pri izvajanju čistilnih akcij.

Izbor ustreznih plaž

- Geografske, oceanografske in meteorološke informacije so zelo pomembne pri določitvi ustreznih lokacij za izvedbo čistilnih akcij. Te naj vsebujejo tudi informacije o najbližji reki, ki se izliva v morje, o iztokih komunalnih čistilnih naprav, o bližini pristanišč/marin, ribiških aktivnosti, transportnih poti in o drugih možnih virih odpadkov v morsko okolje;
- zgoraj navedene informacije naj se dopolnijo z dodatnimi informacijami, navedenimi v spodnji tabeli.

Tabela 1 Seznam dodatnih informacij o izbrani plaži

Seznam dodatnih informacij o izbrani plaži		
1.	Ime lokacije (plaže)	
2.	Datum (dan/mesec/leto)	
3.	Ali so na plaži koši za smeti? (da/ne)	
4.	Vrsta koša za smeti (s pokrovi, brez pokrovov)?	
5.	Ali so na plaži koši za ločeno zbiranje odpadkov? (da/ne)	
6.	Katere ločene frakcije odpadkov se zbirajo?	
7.	Ali je kaj na plaži prepovedano početi/delati? (da/ne)	
8.	Katere aktivnosti so prepovedane?	
9.	Kaj pogrešate na plaži (oznake, stranišča, ipd.) (da/ne)?	
10.	Kaj pogrešate?	

Za pravilno izvedbo akcije »Posvoji svoj košček obale« bi bilo treba izbirati lokacije čiščenja z različnimi lastnostmi, kot so npr. bližina mest, bližina izliva rek, obiskanost (št. obiskovalcev), dostopnost, zavarovana območja itd. Posebno pozornost pri izbiri lokacij čiščenja naj se nameni bližini izlivov rek in potokov v morje.

Čiščenje plaž naj se izvaja v povezavi z nacionalnim programom spremljanja stanja odpadkov v morskem okolju in v povezavi s smernicami IMAP (Integrated Monitoring Assessment Programme), ki jim RS kot podpisnica Barcelonske konvencije sledi. Ob zgoraj navedenih informacijah in pogojih naj se pri izboru lokacij čiščenja upošteva tudi:

- dostopnost lokacije čez celo leto;
- dostopnost lokacije;
- minimalna površina lokacij (1000 m²)
- da se s čistilno akcijo na lokaciji ne ogroža zaščitenih rastlinskih in živalskih vrst ter njihovih habitatov.

Prostorska opredelitev lokacije čiščenja

Plaža zajema območje od začetka do konca obale. Če gre za daljšo plažo, se jo lahko razdeli na več enakih enot, na katere se temu primerno razporedi več članov skupine.

Vključevanje širše javnosti/lokalnih skupnosti

Vključevanje lokalnih skupin in širše javnosti bo imelo večji učinek predvsem z vidika ozaveščanja, obveščanja in opozarjanja na problem odpadkov v morskem okolju.

Organizacija prostovoljcev v skupine

- Prostovoljci naj bodo organizirani v skupine, ki bodo zadolžene samo za vnaprej določen del obale;
- skupine naj imajo največ pet do šest oseb;
- vsaki skupini je treba določiti koordinatorja skupine, ki skrbi za informacije o zbranih odpadkih in varnosti;

Oblikovanje ozaveščevalnih akcij in učnih vsebin

Pri oblikovanju ozaveščevalnih akcij in komunikacijskih načrtov naj se uporablja slogan »Posvoji obalo« (ang. Adopt a beach), ki je namenjen dvigu morale in krepitvi pripadnosti med prostovoljci. Pri komunikaciji naj se uporabljajo t.i. »glavna sporočila« (Key messages):

- morski odpadki so globalni problem, ki ga je mogoče rešiti, če delujemo lokalno;

- morski odpadki so rešljiv problem, če vsak od nas prevzame odgovornost za svoja dejanja;
- morski odpadki škodujejo morskim ekosistemom, zato je reševanje tega problema v interesu vseh;
- morski odpadki negativno vplivajo na morske živali (npr. želve, delfini);
- pomembnost ponovne uporabe in opustitve rabe izdelkov za enkratno uporabo (SUPs) ter iskanje trajnostnih alternativ.

Za izvedbo ozaveščevalne akcije je priporočljiva uporaba naslednjih elementov:

- logotip aktivnosti »Posvoji obalo«;
- izdelava plakatov za razstave in druge ozaveščevalne aktivnosti;
- izdelava zgibank, ki vsebujejo informacije o čistilnih akcijah »Posvoji obalo«, o stanju onesnaženosti slovenskega morja z odpadki;
- uporaba socialnih omrežij (Facebook, Instagram, ...)
- izdelava terenskih označb, kjer se izvaja akcija »Posvoji svoj košček obale«.

Ob uradnemu začetku čistilnih akcij »Posvoji svoj košček obale« naj se obvesti novinarje in medije (radio, televizija, spletne strani). Sporočila za javnost o posameznih aktivnostih in rezultatih naj bodo pripravljena vnaprej.

Obvezna oprema

Za pravilno in varno izvedbo čistilne akcije vsaka skupina potrebuje:

- fotoaparati ali pametni telefon;
- ročni GPS;
- dodatne baterije (za GPS in/ali pametni telefon);
- 100-m merilni trak;
- označbe/zastave;
- paket prve pomoči (skupaj s sončno kremo, sredstvom proti komarjem, pitno vodo);
- zaščitne rokavice;
- škarje/nož;
- terenski list za vsakega prostovoljca;
- soglasje, da vsak prostovoljec sodeluje na lastno odgovornost;
- svinčnik/kemični svinčnik;
- vrečke za smeti;
- plastično posodico (tupperware) v primeru najdbe ostrih predmetov (npr. injekcijska igla);
- primerna oblačila in obutev; ročno prenosno tehtnico in;
- foto vodnik za prepoznavanje morskih odpadkov.

Aktivnost izvajanja

Aktivnosti implementacije sestavljajo tri ključne naloge, in sicer:

- spremljanje stanja onesnaženosti obale z morskimi odpadki;
- beleženje podatkov o vrsti in količini zbranih odpadkov;
- upoštevanje varnosti in varnostnih ukrepov.

Spremljanje stanja onesnaženosti obale z morskimi odpadki

Čistilne akcije na vnaprej določenih delih obale naj opravljajo iste skupine ljudi/prostovoljcev na način, ki upošteva sprejeto in usklajeno »Metodologijo spremljanja stanja onesnaženosti obale z makro odpadki« na nacionalnem nivoju, ki bo pristojnim državnim organom omogočila analizo in primerjavo pridobljenih rezultatov s podatki, ki se jih pridobiva na državnem nivoju.

Upoštevati je treba smernice in protokole, ki so primerljivi z zbiranjem podatkov v okviru IMAP. Zaželeno je, da se čistilne akcije izvajajo vsaj dvakrat letno (pomladi in jeseni), idealno pa štirikrat letno, torej v vseh letnih časih. Pred začetkom čistilne akcije je treba o predvidenih aktivnostih obvestiti pristojne organe.

Odstranjevanje odpadkov in zbiranje podatkov

Čistilna akcija je sestavljena iz zbiranja odpadkov in njihovega pravilnega odlaganja na primernih odlagalnih mestih (ekološki otoki). Zbira se vse vrste in velikosti odpadkov, pri čemer velikost ni pomembna. V primeru najdbe večjih in težjih odpadkov se obvesti pristojne inštitucije. Ob tem je treba sporočiti datum, kraj in po možnosti GPS koordinate odpadkov. Odpadke, ki so večji od 2,5 cm (velikost cigaretnega ogorka), se razvršča v glavne kategorije (plastika, steklo, keramika, les, kovine itd.). Vse zbrane odpadke je treba skrbno popisati glede na vrsto odpadka in količino, in če je mogoče, zbrane odpadke stehtati. Podatke o zbranih odpadkih se vpiše v popisne liste, v katere se zabeleži kategorijo in število odpadkov. Če razmere dopuščajo, se vpiše tudi teža odpadkov ali posameznih vreč. Vrstno sestavo odpadkov se določa glede na sprejet seznam odpadkov na obali MED POL Beach Litter Survey Form¹. Podatke o vrstni sestavi in količini zbranih odpadkov se beleži med samim pobiranjem/zbiranjem, torej neposredno na terenu. V primeru najdbe neznanega odpadka ali odpadka, ki ga ni na seznamu, se tega zabeleži in na kratko opiše v rubriki »other item box«.

Med čistilno akcijo se vsem zbranim odpadkom določi vrsto in količino, in če je mogoče, tudi težo zbranih odpadkov. Tehta se samo skupne teže odpadkov (npr. plastika, steklo in keramika, les, kovine ipd.) po vrečah in ne vsak odpadek posamezno. Večje odpadke je treba označiti v izogib ponovnemu štejetju pri naslednji čistilni akciji.

Varnost

Pred vsako čistilno akcijo naj prostovoljci preverijo vremenske in oceanografske pogoje (npr. plimovanje, veter, višina valov).

V primeru slabega vremena, močnega vetra ali padavin naj se čistilnih akcij ne izvaja.

Varnost prostovoljcev je vedno na prvem mestu. Vsak prostovoljec sodeluje na lastno odgovornost oziroma pod nadzorom staršev, skrbnikov ali učiteljev. Ker se čistilne akcije izvajajo zunaj, na terenu, je treba za varnost poskrbeti pred prihodom na teren ter med samo izvedbo akcije. Spodaj so navedena priporočila za varno izvedbo terenskega dela, in sicer:

- uporabljajte primerna oblačila in obutev;
- uporabljajte zaščitne rokavice;
- v primeru najdbe nevarnih predmetov (nevarne snovi, plinske cisterne/bombe) se teh ne dotikajte, ampak obvestite pristojne inštitucije;
- ne dvigujte velikih, nevarnih in težkih predmetov;
- čistilnih akcij ne izvajajte v slabih vremenskih razmerah;

---

¹http://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/22146/17wg446_inf7_engonly.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- opazujte okolico (podor klifov);
- vedno imejte pri sebi telefon;
- del obvezne opreme naj bo pitna voda, sončna krema in paket prve pomoči;
- obvestite bližnjo osebo o vašem odhodu na čistilno akcijo;
- skupine prostovoljcev naj štejejo najmanj dva člana.

Poročanje o podatkih o zbranih odpadkih

Poročanje o podatkih zajema:

- razvoj podatkovne baze;
- pripravo zgibank in posterjev o rezultatih čistilnih akcij.

Razvoj podatkovne baze naj se razvije in v poznejši fazi prenese na pristojne organe. Morebitni prenos baze podatkov mora biti usklajen na državnem nivoju, pri čemer pomembno vlogo opravlja koordinator vseh čistilnih akcij »Posvoji obalo«.

Skupine prostovoljcev, ki izvajajo čistine akcije, naj pripravijo promocijske materiale (npr. posterji, zgibanke, plakati ipd.) o pridobljenih rezultatih čistilnih akcij, ker lahko s tem dvigujejo ozaveščenost širše javnosti.

Promocijski materiali naj vsebujejo naslednje informacije in navodila:

- problematiko morskih odpadkov (količino, vrstno sestavo, negativne učinke) – predstavitev pridobljenih podatkov;
- ne meči odpadkov na plažo, uporabi koš za smeti; če koša ni, odpadke odnesi s seboj do najbližjega zabojnika
- ne odmetavaj cigaretnih ogorkov – niso narejeni iz papirja, temveč iz plastike;
- ne odmetavaj steklenic – lahko poškodujejo druge obiskovalce;
- pospravi za sabo.

Koordinator čistilnih akcij naj poskrbi za usklajeno (vsebinsko in oblikovno) pripravo promocijskega materiala.

Koordinator naj tudi pripravi končno poročilo o rezultatih čistilnih akcij in izjavo za javnost, ki jo med drugim posreduje lokalnim oblastem.

Povezovanje podatkov čistilnih akcij z uradnim državnim spremljanjem odpadkov na obali

Če se čistilne akcije izvajajo na istih lokacijah v vseh letnih časih (štirikrat na leto) se priporoča, da se pri izvajanju slednjih začne uporabljati predpisano metodologijo. Le na osnovi kakovostnih in točnih podatkov lahko nacionalni poročevalci o podatkih poročajo v sistemu IMAP.

Viri in literatura

DeFishGear Project. Methodology for Monitoring Marine Litter on Beaches-Macro-Debris (>2.5cm). <http://defishgear.izvrs.si/defishgearpublic>

OSPAR Commission (2010). Guideline for Monitoring Marine Litter on the Beaches in the OSPAR Maritime Area.

Submon (2017). Proyecto Un mar sin desperdicio-¡Apadrinad la playa!-. <https://www.estrategiasmarinas.info/un-mar-sin-desperdicio-apadrina>. Available only in Spanish.

UN Environment/MAP (2016). Integrated Monitoring and Assessment Guidance (UNEP(DEPI)/MED IG.22/Inf.7).